

עין משפט
דין מוציא

ח א מ י ק פ מ ל כ ט כס
ס ל ק ר ע ו פ נ ט צ פ ח
ש ק פ ר ע ו פ נ ט צ פ ח
ש ק פ ר ע ו פ נ ט צ פ ח

רבינו שמשון

במאמר זה נדון שבת
ל"ד ו'לג ו'לג ו'לג ו'לג ו'לג
הוסיף ביום שבת י"ד י"ד
וענין שבת כפי כלל הדין
במקום זה נדון שבת כפי
הדין והוא שבת (שבת)
הוא שבת כפי כלל הדין
במקום זה נדון שבת כפי
הדין והוא שבת (שבת)
הוא שבת כפי כלל הדין
במקום זה נדון שבת כפי
הדין והוא שבת (שבת)

ב

בניאשן הימנה ולא נהיה דוק משאם אלל לא נמשא ועוסק
בל ענה לגודל עמי' שוקפן מלמס חומר למקמ
במסכת גולאס (פ"ט מ"ד) הנהא יקב כנדס ואמל כשאניל נלס
אלקטנו הוסק מלמס חומר לכשאמור אלקטנו הוסק מלמס

אסור אלמל כשאסו מורל חמל חמל
לקטנו אפילו חמל מלמס חומר
והעטנו לו פלכס משוס דמכיו
(דברים כג) לו מועל כמקל כלאס

והייב באחריות' עמי' דיוק
שאלנו באחריות' על שמיא דיוק

נעין (נ"ט) ו'לג ו'לג ו'לג ו'לג ו'לג
הוא שבת כפי כלל הדין
במקום זה נדון שבת כפי
הדין והוא שבת (שבת)
הוא שבת כפי כלל הדין
במקום זה נדון שבת כפי
הדין והוא שבת (שבת)

השותפין פרק ראשון בבא בתרא

מסורת הש"ס

למקמ פ"ט (ו' טס"ג) כ"ט
ו' ע"ג (ו' למקמ פ"ט) כ"ט
ש"ק (ו' למקמ פ"ט) כ"ט
ו' טס"ג (ו' למקמ פ"ט) כ"ט

התורה אור השלב

התורה אור השלב
התורה אור השלב
התורה אור השלב
התורה אור השלב

גילוי הש"ס

גילוי הש"ס
גילוי הש"ס
גילוי הש"ס
גילוי הש"ס

הנהגות ה"ב"ח

הנהגות ה"ב"ח
הנהגות ה"ב"ח
הנהגות ה"ב"ח
הנהגות ה"ב"ח

מוכר רש"י

מוכר רש"י
מוכר רש"י
מוכר רש"י
מוכר רש"י

רבינו גי'ושון (הוסף)

רבינו גי'ושון (הוסף)
רבינו גי'ושון (הוסף)
רבינו גי'ושון (הוסף)
רבינו גי'ושון (הוסף)

בניאשן הימנה ולא נהיה דוק משאם אלל לא נמשא ועוסק

בל ענה לגודל עמי' שוקפן מלמס חומר למקמ
במסכת גולאס (פ"ט מ"ד) הנהא יקב כנדס ואמל כשאניל נלס
אלקטנו הוסק מלמס חומר לכשאמור אלקטנו הוסק מלמס

והייב באחריות' עמי' דיוק

נעין (נ"ט) ו'לג ו'לג ו'לג ו'לג ו'לג
הוא שבת כפי כלל הדין
במקום זה נדון שבת כפי
הדין והוא שבת (שבת)
הוא שבת כפי כלל הדין
במקום זה נדון שבת כפי
הדין והוא שבת (שבת)

מוכר רש"י

מוכר רש"י
מוכר רש"י
מוכר רש"י
מוכר רש"י

רבינו גי'ושון (הוסף)

רבינו גי'ושון (הוסף)
רבינו גי'ושון (הוסף)
רבינו גי'ושון (הוסף)
רבינו גי'ושון (הוסף)

במאמר זה נדון שבת
ל"ד ו'לג ו'לג ו'לג ו'לג ו'לג
הוסיף ביום שבת י"ד י"ד
וענין שבת כפי כלל הדין
במקום זה נדון שבת כפי
הדין והוא שבת (שבת)

רבינו שמשון

במאמר זה נדון שבת
ל"ד ו'לג ו'לג ו'לג ו'לג ו'לג
הוסיף ביום שבת י"ד י"ד
וענין שבת כפי כלל הדין
במקום זה נדון שבת כפי
הדין והוא שבת (שבת)

ב

בניאשן הימנה ולא נהיה דוק משאם אלל לא נמשא ועוסק
בל ענה לגודל עמי' שוקפן מלמס חומר למקמ
במסכת גולאס (פ"ט מ"ד) הנהא יקב כנדס ואמל כשאניל נלס
אלקטנו הוסק מלמס חומר לכשאמור אלקטנו הוסק מלמס

רבינו גי'ושון (הוסף)

רבינו גי'ושון (הוסף)
רבינו גי'ושון (הוסף)
רבינו גי'ושון (הוסף)
רבינו גי'ושון (הוסף)

היזק ראייה

חלק א'

סוגית מבוא - מחיצת הכרם ומחצת העדה (ב.ב-ב):

מבנה הסוגיא

מתני'.

השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר - בונין את הכותל באמצע.

מקום שנהגו לבנות גויל, גזית, כפיסין, לבינין - בונין, הכל כמנהג המדינה...

גמ'.

סברוה מאי מחיצה? גודא,

בדתניא: מחיצת הכרם שנפרצה - אומר לו גדור, חזרה ונפרצה - אומר לו גדור,

[דף ב עמוד ב] נתיאש הימנה ולא גדרה - ה"ז קידש וחייב באחריותו;

טעמא דרצו, הא לא רצו - אין מחייבין אותו,

אלמא: היזק ראייה לאו שמיה היזק.

ואימא: מחיצה - פלוגתא,

בדכתיב: (במדבר ל"א) ותהי מחצת העדה,

וכיון דרצו - בונין את הכותל בעל כרחו,

אלמא: היזק ראייה שמיה היזק!

שאלות

- ♦ הגמרא דנה בפרשנות המילה "מחיצה" המופיעה במשנה, ומתלבטת האם פירושה כותל או חלוקה. לכאורה, המילה "מחיצה" ידועה לנו

- היטב, ומופיעה הרבה פעמים במשנה במשמעות של כותל¹. אם כן - במה מתלבטת הגמרא?
- ◆ מדוע מוכיחה הגמרא דוקא מברייתא בכלאים שמחיצה היא כותל, ולא ממשניות רבות במסכת עירובין? וכדומה?
 - ◆ המשנה דנה בדיני שכנים ובדיני הכותל שביניהם, ואין בה זכר לדיני נזיקין ול"היזק ראייה". אמנם, הגמרא מציבה את הנושא של היזק ראייה במרכז הדיון שלה. מדוע?
 - ◆ מדוע משתמשת הגמרא בביטוי " היזק ראייה" כדי לבטא את הדרישה לפרטיות? הרי, מי שפוגע בפרטיות של חברו אינו ממש מזיק, ואינו חייב בתשלומי נזק!
 - ◆ כיצד אפשר להוכיח שמחיצה היא חלוקה מהמילים "מחצת העדה"? הרי מחיצה ומחצה הן שתי מילים שונות לחלוטין! השורש של מחיצה הוא ה.צ.צ., והשורש של מחצה הוא ה.צ.ה.³!

ביאור

מבוא

אנו מכנים את הסוגיא הפותחת פרק בתלמוד - **סוגית מבוא***. תפקידה של סוגית המבוא הוא להניח את אבני היסוד שעליהן בנוי כל הפרק. בדרך כלל, יסודות אלו מופיעות כ**מורכבות*** של שני ערכים שונים ואפילו סותרים. לענייננו, הדיון בהיזק ראייה והבאת שני המקורות - הראשון מהתוספתא בכלאים והשני מבמדבר פרק לא, הוא מבוא לפרק השותפין כולו. שתי תפיסות בשכנות⁴ מופיעות כאן, והן מיוצגות על ידי שני המקורות שבפנינו, וכדלהלן.

1. כגון כלאים פ"ד מ"ד, שבת פט"ז מ"ה, עירובין פ"א מ"י ועוד.
2. כגון עירובין פ"א מ"י, פ"ב מ"ד, פ"ח מ"ו ועוד. וכך הקשה הרמב"ן בחידושו ד"ה מאי מחיצה, ועיין בתירוצו היטב!
3. המילון החדש של אבן-שושן דף 667
4. אמנם המשנה מדברת על "שותפים" בחצר, אבל הוא הדין בשני שכנים שלא היו שותפים בחצר. ניתן להוכיח את זה מכמה מובאות בדף ו: העוסקות בענין היזק ראייה בין שכנים שאינם שותפים. לדוגמה: "שתי חצרות זו למעלה מזו, לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה, אלא מסייע מלמטה ובונה, ואם היתה חצרו למעלה מגגו של חבירו - אינו זקוק לו". כאן השכנות מחייבת בניית כותל גם אם אינם שותפים בשטח. ועוד, הרמב"ם הכניס הלכות אלו להלכות שכנים ולא להלכות שלוחין ושותפין. העולה מכך הוא שהעקרון המוביל את הנושא שלנו הוא עקרון השכנות.

1. הברייטא של מחיצת הכרם, ושיטת היזק ראייה לאו שמיה היזק מיצגים את המבט האינדיבידואליסטי של שכנות, ולפיה שכנים הם שני אנשים נפרדים שבמקרה גרים אחד ליד השני.

2. הפרשה של מחצת העדה, ושיטת היזק ראייה שמיה היזק מיצגים את המבט הקולקטיביסטי של שכנות ולפיו שכנים הם שכונה; יחידה אחת של אחריות הדדית.

עכשיו נבהיר את שתי התפיסות.

מחיצת הכרם

אין כאן דיון לשוני גרידא על המילה מחיצה. ברור שמחיצה היא "גודא", כלומר כותל! ואפילו אם נניח שמחיצה היא חלוקה, הביטוי "לעשות חלוקה" אינו תקין. המשנה הייתה צריכה להתנסח כך: "השותפין שרצו לחלוק" וכפי שהיא עושה זאת בהמשך הפרק שלנו⁵ - "אין חולקין את החצר". אלא, שהסוגיא מביאה את התוספתא בכלאים כדי להדגים את התפיסה האינדיבידואליסטית. הברייטא מציגה מודל של שכנות שיש בה פוטנציאל לנוק הדדי. כל עוד קיימת הפרדה של מחיצה בין הכרם לשדה, יש שכנות טובה. אבל, ברגע שנפרצת המחיצה, נוצר מצב של כלאים ונוק הדדי. האידיאל של שכנות על פי התוספתא הוא - שני שכנים עם הפרדה אטומה ביניהם.

מה שמחייב את המחיצה ביניהם היא החובה למנוע נזק. אמנם הנזק הוא עקיף⁶ ואינו ניכר כל כך, אבל עדיין נחשב לנזק המחייב מחיצה. וכאשר המחיצה נופלת ובעל הכרם מתיימש ואינו גודר, הכרם אוסר את השדה ובעל הכרם חייב בתשלומים על הנזק לשדה. זאת האחריות של אדם לשכנו - שלא לגרום לו נזק, ואפילו עקיף ובלתי ניכר. על פי התפיסה הזאת - אין מקום לחייב שכנים לבנות כותל כדי למנוע היזק ראייה. למרות השם "היזק ראייה" - אין כאן נזק מובהק, ולא מצאנו חיוב תשלומים על היזק ראייה. כלאים עדיין נחשב נזק למרות שהוא עקיף ואינו ניכר. אבל היזק ראייה לא נחשב כלל לנזק, ולכן אין כאן אחריות של שכנות לבנות כותל כדי למנוע היזק ראייה.

5. דף יא.

6. דינא דגרמי - ראה ב"ק דף ק.

7. ראה ב"ק דף ק: תוד"ה חייב באחריותו

מחצת העדה

כפי שהעלינו בשאלות, המשמעות הפשוטה של המילה "מחיצה" היא גדר ולא חצייה, דהיינו חלוקה. בודאי שהגמרא בעצמה גם כן מכירה בכך. לכן, המשנה כפשוטה מתפרשת כמו השיטה של גודא/כותל והיזק ראייה לאו שמיה היזק. ובכל זאת - בעל הסוגיא ראה לנכון לפרש את המשנה שלא כפשוטה*, שמחיצה היא חלוקה. לבעל הסוגיא יש כאן אמירה על המהות הקולקטיבית של שכנות, ומקורו מ"מחצת העדה". כדי לגלות את התפיסה הקולקטיבית של שכנות אנו נדרשים לעיין בהקשר המקראי של הפסוק - במדבר לא (בעיקר פסוקים כה - נד).

(כה) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(כו) שָׂא אֶת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׂבִי בְּאֲדָם וּבְבִהְמָה אֹתָהּ וְאֶלְעָזֶר הַכֹּהֵן וְרֵאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה:

(כז) וְחִצִּיתָ אֶת הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי הַמַּלְחָמָה הַיְצְאִים לְצָבָא וּבֵין כָּל הָעֵדָה:

(כח) וְהִרְמִית מִכֶּסֶם לָהּ מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמַּלְחָמָה הַיְצְאִים לְצָבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמֹשׁ הַמָּאוֹת מִן הָאָדָם וּמִן הַבְּקָר וּמִן הַחֲמוֹרִים וּמִן הַצֹּאן:

(כט) מִמְּחִצֵּיתָם תִּקְחוּ וְנִתְּתָה לְאֶלְעָזֶר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת ה':

(ל) וּמִמְּחִצֵּית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד אֶחָז מִן הַחֲמֹשִׁים מִן הָאָדָם מִן הַבְּקָר מִן הַחֲמוֹרִים וּמִן הַצֹּאן הַבְּהֵמָה וְנִתְּתָה אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁפַּחַת ה':

(לא) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזֶר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה:

(לב) וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ יָתֵר הַבְּזוּ אֲשֶׁר בְּזִזוּ עִם הַצָּבָא צֹאן שֵׁשׁ מָאוֹת אֶלְף וְשִׁבְעִים אֶלְף וְחֲמִשָּׁת אֶלְפִים:

(לג) וּבָקֵר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אֶלְף:

(לד) וְחֲמוֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אֶלְף:

(לה) וּנְפֹשׁ אָדָם מִן הַנְּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכָּב זָכָר כָּל נֶפֶשׁ שְׁנַיִם וְשִׁלְשִׁים אֶלְף:

(לו) וַתְּהִי הַמְּחִצָּה חֶלֶק הַיְצְאִים בְּצָבָא מִסְפַּר הַצֹּאן שֵׁשׁ מָאוֹת אֶלְף וְשִׁלְשִׁים אֶלְף וְשִׁבְעֵת אֶלְפִים וְחֲמֹשׁ מָאוֹת:

(לז) וַיְהִי הַמִּכָּס לָהּ מִן הַצֹּאן שֵׁשׁ מָאוֹת חֲמֹשׁ וְשִׁבְעִים:

(לח) וְהַבְּקָר שְׁנַיִם וְשִׁלְשִׁים אֶלְף וּמִכָּסָם לָהּ שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים:

(לט) וְחֲמוֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלְף וְחֲמֹשׁ מָאוֹת וּמִכָּסָם לָהּ אֶחָד וְשִׁשִּׁים:

(מ) וּנְפֹשׁ אָדָם שְׁשֵׁה עָשָׂר אֶלְף וּמִכָּסָם לָהּ שְׁנַיִם וְשִׁלְשִׁים נֶפֶשׁ:

(מא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת מִכָּס תְּרוּמַת ה' לְאֶלְעָזֶר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה:

(מב) וּמִמְּחִצֵּית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חִצָּה מֹשֶׁה מִן הָאֲנָשִׁים הַצָּבָאִים:

(מוג) וְתַהֲיִי מִחֲצַת הָעֵדָה מִן הַצֵּאֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְשְׁלֹשִׁים אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת:

(מד) וּבִקְרַ שְׂשֵׁה וְשְׁלֹשִׁים אֶלֶף:

(מה) וְחֲמִרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת:

(מו) וְנִפְשׁ אָדָם שְׂשֵׁה עֶשֶׂר אֶלֶף:

(מוז) וַיִּקַּח מִשֵּׁה מִפְּחָצַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֶחָז אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים מִן הָאָדָם וּמִן הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁפַּח ה' פְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה:

(מח) וַיִּקְרְבוּ אֶל מֹשֶׁה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאֲלֹפֵי הַצֵּבָא שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת:

(מט) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא נִפְקַד מִמֵּנוּ אִישׁ:

(נ) וַנִּקְרַב אֶת קַרְבֵּן ה' אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְּלֵי זָהָב אֲצַעְדָּה וְצִמִּיד טַבַּעַת עֲגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁתֵינוּ לְפָנֵי ה':

(נא) וַיִּקַּח מִשֵּׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאֲתָם כֹּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה:

(נב) וַיְהִי כֹל זָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הִרִימוּ לַה' שְׂשֵׁה עֶשֶׂר אֶלֶף שִׁבְעֵה מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׂרֵי הַמֵּאוֹת:

(נג) אֲנָשֵׁי הַצֵּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ:

וַיִּקַּח מִשֵּׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבֵאוּ אֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַפְּרוֹן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי ה':

הנושא של הקטע הוא הטיפול בשלל ממלחמת מדין. כל שבט שלח אלף חיילים למלחמה, והם הביאו את הנצחון וחזרו למחנה עם שלל רב. עם חזרתם, ה' מצווה את משה: "וּחֲצִית את המלקוח בין תפשי המלחמה היצאים לצבא, ובין כל העדה"⁸. חלוקה כזאת בין החיילים שסיכנו את חייהם במלחמה, לבין העורף היא בעייתית. מנקודת מבטו של החייל הפרטי - יש כאן חוסר צדק, שהרי החייל רואה בשלל תמורה למאמציו במלחמה. לדעתו, אין לחבריו בעורף שום זכות בשלל, שהרי הם לא נלחמו ולא הסתכנו. חלוקה כזאת צודקת רק כאשר בוחנים את השלל מנקודת מבטו של העם בלי להתיחס לפרטיו. העם כולו נלחם באמצעות 12,000 נציגיו. העם כולו זוכה בשלל ולכן מחלקים את השלל בין כל חלקי העם⁹. ויותר מזה. חייל פרטי שנלחם בקרב,

8. השורש ח.צ.ה. מופיע שמונה פעמים בקטע, המצביע על חציית השלל בנושא המרכזי.

9. אולם החיילים מקבלים מחצת השלל, שהוא חלק יחסי גדול יותר מחלקו של שאר העם. בזה מתבטאת הזכות שלהם בשלל כיחידים.

ניצח, לקח שלל מהזירה, והכניס לתוך רשותו, היה חייב להוציא את השלל מרשותו ולתת אותו לקופה הציבורית. מחויבות הפרט לכלל, אם כן, כוללת גם מחויבות ממונית. המחויבות לשותפות הציבורית גוברת על המוחזקות של החייל הפרטי. זה השורש הסברתי של המחויבות הממונית לשכן משום "היזק ראייה שמיה היזק". הבה נסביר.

אמת המידה המשפטית הרגילה נובעת מהתפיסה האינדיבידואליסטית של יחיד מול יחיד. על פי אמת מידה זו, אין שום סיבה שאדם יהיה חייב להוציא מממונו על בנית כותל כדי להגן על שכינו ופרטיותו. כל עוד אין פגיעה מובהקת של נזק, אין חובת תשלום. אבל, התפיסה הקולקטיביסטית הנלמדת מ"מחצת העדה" יוצרת חובה חדשה של היחיד לכלל. האדם מחויב להוציא מממונו כדי ליצור שכנות טובה. היחיד מחויב לכלל, ואפילו בממונו. כמו שחייל פרטי חייב להוציא את השלל מרשותו ולשלם לכלל, כך שכן חייב להוציא מכספו ולבנות כותל - כתשלום לשכנות. כאן הכלל הוא השכונה הכוללת שני השכנים, והמחויבות שלו היא לשכונה, ולשכנות של שלום¹⁰.

הביטוי "היזק ראייה" מתאים רק לעולם של נזיקין ולתפיסה של "מחיצת הכרם". ובאמת, בעולם זה - היזק ראייה לאו שמיה היזק, שהרי אין כאן נזק מובהק. לפי זה, הביטוי "היזק ראייה שמיה היזק" מושאל מהשיטה הראשונה של "מחיצת הכרם" ואינו משקף את הכוח המחייב את בניית הכותל. מקופלת בביטוי זה אמירה פרדוכסלית. על אף שאין כאן נזק מובהק, עדיין יש כאן מחויבות ממונית לפרטיות הנובעת לא מדיני נזיקין אלא מדיני שכנות. השכנות הטובה של שניהם מחייבת זאת, ומכוח זה כופין זה את זה לבנות כותל בחצר השותפין.

סיכום:

סוגית המבוא של פרק השותפין מפגישה את הלומד עם המורכבות* הערכית הבסיסית שדרכה ניתן להבין את היחס בין אדם לשכנו.

1. היזק ראייה לאו שמיה היזק: המקור של מחיצת הכרם מציב מודל של שכנות שבה כל אחד חי בנפרד. המחויבות ההדדית אינה אלא למנוע נזק מובהק, כמו במקרה של כלאים¹¹. שיטה זאת מתאימה לתפיסה המשפטית

10. ברם, גם בפרשת "מחצת העדה" באה לידי ביטוי התפיסה האינדיבידואליסטית. ביחס לשלל הבהמות והאדם - החלוקה היתה שוה. אבל ביחס לשלל הזהב וכדומה התורה מעידה (פסוק ג): "אנשי הצבא בזו איש לו". כאן, איש הצבא מופיע כפרט, ומקבל את שכרו בלי להשתתף עם האחר. (ראה ראב"ע שם)

11. הגמרא בחרה דוקא בכלאים כדי לחדש שאפילו נזק פחות מובהק ככלאים (ראה הערות 4,5)

הרגילה, שהיא הלב של דיני נזיקין.

2. היזק ראייה שמייה היזק: המקור של מחצת העדה קובע עקרון של שותפות המחייבת את הפרט לשלם בעבור רווחת הכלל. ערך זה מתבטא אצלנו כערך השלום בין שכנים, ומחייב את האדם לשלם על כותל המגן על פרטיותו של שכנו. חובה זאת היא המחודשת כאן, והיא מיוחדת להלכות שכנים.

היזק ראייה

חלק ב':

שמונה קושיות על "היזק ראייה לאו שמייה היזק" (ב:ג.א.)

מבנה הסוגיא

אי הכי, האי שרצו לעשות מחיצה, שרצו לחצות מבעי ליה!

אלא מאי? גודא, בונין את הכותל, בונין אותו מבעי ליה!

אי תנא אותו, הוה אמינא במסיפס בעלמא, קמ"ל כותל.

¹² בונין את הכותל באמצע וכו' - פשיטא!

לא צריכא, דקדים חד ורצייה לחבריה, מהו דתימא מצי א"ל: כי איתרצאי לך - באורא, בתשמישתא לא איתרצאי לך, קמ"ל.

והיזק ראייה לאו שמייה היזק?

ת"ש: וכן בגינה!

גינה שאני, כדר' אבא, דאמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב: אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה.

והא וכן קתני!

אגויל וגזית.

ת"ש: כותל חצר שנפל - מחייבין אותו לבנות עד ד' אמות!

נפל שאני.

ודקארי לה מאי קארי לה?

12. משפט זה מופיע בגמרות שלנו (דפוס 'וילנא') מוקף בשני נקודתיים, שבדרך כלל מסמנות ציטוט מהמשנה הפותח קטע חדש בגמרא. אולם ראינו לנכון לפרש את המשפט הזה כהמשך של הקטע הקודם, וזאת על בסיס כמה מכתבי היד שהשמיטו את הנקודתיים (ראה דקדוקי סופרים כאן הערה ז).

סיפא איצטריכא ליה: מד' אמות ולמעלה - אין מחייבין אותו.

ת"ש: כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר; ש"מ: היוק ראייה שמיה היוק!

היוקא דרבים שאני.

ודיחיד לא?

ת"ש: אין חולקין את החצר עד שיהא בה ד' אמות לזה וד' אמות לזה; הא יש בה כדי לזה וכדי לזה - חולקין, מאי לאו בכותל!

לא, במסיפס בעלמא.

תא שמע: החלונות, בין מלמעלה בין מלמטה ובין מכנגדן - ד' אמות; **ותני עלה:** מלמעלן - כדי שלא יציץ ויראה, מלמטן - כדי שלא יעמוד ויראה, מכנגדן - כדי שלא יאפיל!

היוקא דבית שאני.

תא שמע, דאמר רב נחמן אמר שמואל: גג הסמוך לחצר חבירו - עושין לו מעקה גבוה ד' אמות!

שאני התם, דאמר ליה בעל החצר לבעל הגג: לדידי קביעה לי תשמישי, לדידך לא קביעה לך תשמישתך, ולא ידענא בהי עידנא סליקא ואתית [דף ג עמוד א] דאיצטנע מינד.

שאלות

- ◆ הגמרא מקשה שמונה קושיות על שיטת היוק ראייה לאו שמיה היוק, והיא מתרצת את כולן. איזו תועלת מפיקה הגמרא מהצגת הקושיות אם בסופו של דבר אין היא מוכיחה דבר למסקנה?
- ◆ "אי תנא אותו, הוה אמינא במסיפס בעלמא, קמ"ל כותל": לפי הגמרא, השותפין רצו לבנות רק מסיפס (גדר כלשהי) ובכל זאת חייבים לבנות כותל (שלם). מדוע נאלצו לבנות כותל בניגוד לרצונם אם היוק ראייה לאו שמיה היוק?
- ◆ "לא צריכא, דקדים חד ורצייה לחבריה, מהו דתימא מצי א"ל: כי איתרצאי לך - באוירא, בתשמישתא לא איתרצאי לך, קמ"ל": אם אכן הסכים השכן לבנות את הכותל אבל לא הסכים לוותר על חלק מן הקרקע של חצרו לטובת הכותל, מדוע בכל זאת מחייבים את בניית הכותל על הקרקע שלו?
- ◆ אם נפל כותל שגובהו ד' אמות, מחייבים את השכנים לבנות את

הכותל מחדש על סמך ההסכם המקורי של בניית הכותל ("נפל שאני"). אם כן, מדוע אם נפל כותל שגובהו מעל ד' אמות אין מחייבים לבנותו מחדש מעל ד' אמות?

- ◆ "תא שמע: אין חולקין את החצר עד שיהא בה ד' אמות לזה וד' אמות לזה; הא יש בה כדי לזה וכדי לזה - חולקין, מאי לאו בכותל!": על סמך מה הגמרא מניחה שחולקים את החצר באמצעות כותל? הרי המשנה מדברת על חלוקת החצר בלבד, ואין בה כל רמז לבניית כותל!
- ◆ מנין לגמרא שחולקים את החצר בין שני השכנים ושגם מחייבים אותם לבנות מסיפס? הרי המשנה הזכירה חלוקה בלבד ולא הזכירה בניית גדר! [שאלה זו דומה לקודמתה]

ביאור

מבוא

חלקה השני של סוגיית היזק ראייה דן בשיטת "לאו שמיה היזק", והוא מקשה עליה שמונה קושיות: שבע קושיות הלקוחות משבעה מקורות תנאיים וקושייה אחת הלקוחה ממימרה אמוראית קדומה. מבנה סוגיא זו דומה למבנה של סוגיות רבות בתלמוד, כמותם הוא פותח במחלוקת, ואחר כך מביא רצף של מקורות קדומים במטרה להוכיח דעה אחת מהשתניים ולהכריע במחלוקת. המבנה מתאפיין בהקדמת המילים "תא שמע" לכל מובאה. בסוגייתנו הגמרא מצליחה להדוף את כל הקושיות, ולכאורה משאירה את שיטת לאו שמיה היזק עומדת על כנה.

נשאלות השאלות: מדוע מרבה הגמרא להביא הוכחות, כאשר רובן נדחות בסוף? ויתרה מזאת: לרוב אין מגיעים להכרעה בסוף הסוגיא, וכך גם בסוגיא שלנו. אם כן האם מטרת הגמרא להציג בפני הלומדים פרוטוקול של הדיון התלמודי גרידא? האם יש תועלת לריבוי המבואות יותר מאשר לצורך הניסיון להכריע במחלוקת?

על פי שיטתנו בסוגיא הבנויה מסדרה של "תא-שמע", המקורות מובאים לא רק כדי להכריע במחלוקת אלא גם כדי לתרום לפיתוחה של המחלוקת ולהבנתה. כל "תא שמע" מחדד את ייחודה של אחת משתי השיטות (או של שתייהן), תורם להבנה עמוקה יותר שלה, ומגלה לנו את היסודות ההלכתיים ואת היסודות הרעיוניים של הדעות.

אם כן, איזו אמירה עולה מתוך שמונה ההוכחות בסוגייתנו? מה מוסיפה לנו הגמרא כאן להבנתה של שיטת היזק ראייה לאו שמיה היזק?

הסוגיא ממבט-על

הבה נתבונן בשלבי הסוגיא כדי להבהיר את המבנה שלה:
 בחלקה הראשון של הסוגיא, הציגה הגמרא את שתי הדעות: "גודא"
 ו"פלוגתא", ואת שתי הנגזרות ההלכתיות שלהן, היזק ראייה לאו שמיה
 היזק, והיזק ראייה שמיה היזק. בחלקה השני של הסוגיא, הגמרא מקשה על
 השיטה של "פלוגתא" את הקושיה הזאת:
 "אי הכי, האי שרצו לעשות מחיצה, שרצו לחצות מבעי ליה!"

במקום לתרץ את הקושיה, הגמרא מיד עוברת לדון בשיטת גודא, השיטה
 השנייה, ומקשה עליה שתי קושיות ממשנתנו:

1. "בונין את הכותל, בונין אותו מבעי ליה!"

2. "בונין את הכותל באמצע וכו' - פשיטא!"

לאחר שהגמרא הקשתה את שתי הקושיות מן המשנה ולאחר שתירצה
 אותן, היא פותחת בסדרה של שישה "תא-שמע" ומקשה עוד שש קושיות
 על שיטת גודא. כלומר בסך הכל הקשתה הגמרה על שיטת גודא שמונה
 קושיות.

לסיכום, הגמרא פותחת בקושיה על פלוגתא, ומבלי לתרצה היא עוברת
 לשיטת גודא ומקשה עליה שמונה קושיות. נראָה כי מטרת הצגתה של
 הקושיה הראשונה היא להפנות את הדיון משיטת פלוגתא לשיטת גודא,
 ולמעשה לפתח את שיטת גודא באמצעות שמונה הקושיות.

אמירת הסוגיא העולה מתוך המבנה שלה

כעת נציג את אמירת הסוגיא העולה מתוך המבנה שלה, ואחר כך נתבונן
 בכל שלב בסוגיא כדי לבסס את האמירה וכדי להסבירה.
 אפשר לחלק את שמונה הקושיות לשתי קבוצות של ארבע קושיות, ובכל
 קבוצה נמצא מסר אחיד על שיטת "גודא", כפי שמופיע בטבלה שלהלן:

המסר	המקורות - הקושיות
אפילו למאן דאמר "היזק ראייה לאו שמיה היזק" - יש חובה של שותפות ושל שכנות טובה. במקרה שהסכימו ביניהם על בניית מחיצה, חובת השכנות מחייבת את השכנים יותר ממה שסוכם ביניהם.	1. בונין את הכותל 2. בונין את הכותל באמצע 3. וכן בגינה 4. כותל חצר שנפל
אפילו למאן דאמר "היזק ראייה לאו שמיה היזק" - יש חובה של שותפות ושל שכנות טובה. אם הפרטיות נפגעת פגיעה חמורה, חובה זו מחייבת את השכנים גם בלי הסכמה הדדית.	5. בית שער ודלת לחצר 6. אין חולקין את החצר 7. החלונות 8. גג הסמוך לחצר

אפשר לסכם ולומר כי המסר הכללי הנלמד מתוך הסוגיא הוא שגם מאן דאמר "היזק ראייה לאו שמיה היזק" נותן מקום נרחב לחובת השכנות הטובה, זו הנלמדת מפרשת "מחצת העדה" של ספר במדבר.

הבה נראה את הביטוי לחובת השכנות הטובה בשמונת המקורות של סוגייתנו:

1) מחיצה או כותל?

שתי הקושיות הראשונות על שיטת "גודא" עולות מתוך הדין הראשון של משנתנו. הנה לשון המשנה:

"השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר - בונין את הכותל באמצע."

הגמרה מקשה את הקושיה הראשונה ומתרצת אותה כך:

"אלא מאי? גודא, בונין את הכותל, בונין אותו מבעי ליה!

אי תנא אותו, הוה אמינא במסיפס בעלמא, קמ"ל כותל."

אפשר להציג את הקושיה בדרך אחרת. הרי אם פירוש המילה "מחיצה" המופיעה במשנה הוא כותל, יש במשנה חוסר עקיבות לשונית. המשנה מתיחסת לאותו כותל בשתי דרכים שונות: פעם כמחיצה ופעם ככותל. לפי זה היה אפשר לנסח את קושיית הגמרא באופן אחר, כפי שהגמרא בוחרת

להתבטא במקומות אחרים¹³: פתח במחיצה וסיים בכותל?!

הגמרא עונה שאכן מחיצה אינה כותל, מחיצה היא מסיפס (גדר כלשהי) וכותל הוא כותל (שלם)¹⁴. רבנו יונה מגדיר את המסיפס כאן כמחיצה שגובהה י' טפחים, ותפקידה להפריד בין החצרות ולמנוע את דריסת הרגל של השכן בחצר חברו. ואת הכותל הוא מגדיר כקיר שגובהו ד' אמות ותפקידו של זה הוא למנוע היזק ראייה. מכאן יוצא שאם הסכימו השותפים להפריד בין החצרות במחיצה שגובהה י' טפחים גרידא, ואחר כך אחד השכנים דורש לסלק באמצעות כותל גם את היזק הראייה, השכן השני מחויב לשלם על בניית הכותל, והרי לפנינו חידוש מפליג! אף על פי שהשכנים הסכימו ביניהם על בניית מחיצה נמוכה, שגובהה י' טפחים, אחד השכנים יכול לכפות על שכנו בניית כותל שגובהו ד' אמות!

מה ההיגיון בכך? למאן דאמר "היזק ראייה לאו שמיה היזק" - מדוע, אם לא הסכימו לבנות כותל מחמת היזק ראייה, צד אחד כופה על הצד השני לבנות כותל? ממה נובע החיוב?

"היזק ראייה לאו שמיה היזק" - הבנה מחודשת¹⁵

למעשה אנו רואים לפנינו הבנה חדשה ומחודדת יותר בשיטת היזק ראייה לאו שמיה היזק. אם שותף אחד מעוניין לחיות בחצר פתוחה לחצר חברו, ואינו מסכים לבנות מחיצה המפרידה בין החצרות, אין כופים אותו לבנות כותל. ערכה של שכנות טובה אינו יכול לגרום לזולת להוציא ממון על בניית מחיצה, משום שזכות הבעלות הפרטית של היחיד על ממונו ועל הקרקע שלו גוברת על הערך של השכנות המשותפת.

אבל, אם הסכימו שני הצדדים לבנות מחיצה ביניהם, ואפילו מסיפס בעלמא, אזי ערך השכנות הטובה מחייב לבנות כותל שלם משום היזק ראייה, וזאת אף על פי שכותל חורג מעבר לדבר שהסכימו עליו מראש. ונסביר: ההסכמה על בניית מחיצה, אף שמדובר במחיצה שגובהה י' טפחים

13. "פתח באבל וסיים במועד" (מועד קטן דף יא עמוד ב); "פתח בכד וסיים בחבית" (בבא קמא דף כז עמוד א), ועוד.

14. בחרנו לפרש את תשובת הגמרא כתוספות ועוד ראשונים (כמו הרשב"א ורבנו יונה) ש'רצו קאי על מחיצה - מסיפס ולא כרש"י, משום שפירוש התוספות נראה לנו כקרוב יותר לפשט הגמרא.

15. הבנה זו מבוססת על הדין של "מגלגלין עליו את הכול" המופיע במשניות להלן (בדף ד: ובדף ה:). הסבר מפורט מופיע להלן בביאור לסוגיית "מקיף וניקף" בפיסקא "מגלגלין עליו את הכול".

המגינה רק מפני דריסת רגל, ואין בה הגנה מלאה מפני היזק ראייה, הסכמה זו מבטאת רצון הדדי להגן על פרטיותו של כל שכן ב"שכונה". וכאשר עולה רצון הדדי לפרטיות בחצר, חובת השותפות "נכנסת לפעולה" ומחייבת הגנה מלאה של כותל שגובהו ד' אמות.

גם מאן דאמר היזק ראייה לאו שמייה היזק מודה שקיימת חובה להגן על הפרטיות! אבל כל עוד שכן אחד אינו מוכן להוציא מממונו למען הפרטיות, חובת השכנות נשארת ככוח "רדום". חובת השכנות "מתעוררת" רק כאשר יש הסכמה הדדית על מחיצה לצורך פרטיות, ואז היא מחייבת את הצדדים בהגנה מלאה על הפרטיות באמצעות בניית כותל שגובהו ד' אמות.

לסיכום, גם מי שסובר שהיזק ראייה לאו שמייה היזק ותופס את השכנים כיחידים, בהשראת המודל של מחיצת הכרם, גם הוא מודה שיש חובת שותפות, ושהיא נשענת על פרשת מחצת העדה. אולם חובת השותפות "רדומה" ו"נכנסת לפעולה" רק אם הסכימו הצדדים ביניהם לבנות מחיצה לצורך פרטיות. המסקנה המעשית משלב זה בגמרא היא אפוא שגם למאן דאמר "היזק ראייה שמייה היזק", חובת השותפות מחייבת מעבר לגובה הכותל שסוכם.

2) בונין את הכותל באמצע

הקושיה השנייה, המקשה על שיטת גודא, ותירוצה, מופיעים כך:
"בונין את הכותל באמצע וכו' - פשיטא!

לא צריכא, דקדים חד ורצייה לחבריה, מהו דתימא מצי א"ל: כי איתרצאי לך - באוירא, בתשמישתא לא איתרצאי לך, קמ"ל."

הקושיה מתפרשת כך¹⁶:

למאן דאמר "היזק ראייה שמייה היזק", המשנה מחדשת כאן שכופים את השכן בשני חיובים: גם להוציא מממונו להוצאות הכותל וגם לתת משטחו בחצר למקומו של הכותל. אבל למאן דאמר "היזק ראייה לאו שמייה היזק", אם הסכימו לבנות את הכותל ברור ששניהם נותנים משטחם שווה בשווה להקמת הכותל! אם כן, נשאלת השאלה: למה חשבה המשנה שיש לציין במפורש שבונים את הכותל באמצע?

תשובה:

אמנם שני השכנים הסכימו לבנות כותל, אבל לא הייתה הסכמה ביניהם

16. פירשנו על פי התוספות ד"ה בונין את הכותל באמצע.

על הקצאת השטח שעליו ייבנה הכותל. לולא המשנה, היה אפשר לומר שההסכמה מחייבת את בניית הכותל בלבד, ולכן יש לבנות אותו דווקא בשטחו של השכן שדרש פרטיות. לפיכך המשנה מחדשת: ההסכמה על בניית הכותל מחייבת גם את בנייתו **באמצע** השטח המשותף, כלומר שגם השכן שממנו ביקשו לבנות את הכותל מחויב להקצות שטח משלו לבניית הכותל, אף שלא הייתה הסכמה מראש על כך. כפי שראינו בקושיה הקודמת, מרגע שהצדדים מסכימים ביניהם להגן על הפרטיות, חובת השותפות "נכנסת לפעולה" ומחייבת גם מעבר להסכמה המפורשת ביניהם.

שלב זה מחייב חיוב נוסף על החיוב של השלב הקודם: בשלב הקודם חייבה חובת השותפות תוספת תשלום על הגבהת הכותל עד לד' אמות, וכאן חובת השותפות מחייבת את בעל החצר לוותר על חלק מחצרו לטובת בניית הכותל. יש בכך העצמה של חובת השותפות ה"רדומה" לפי שיטת היזק ראייה לאו שמיה היזק המבוססת על המודל של "מחיצת הכרם".

בסיכום, התובנה החדשה בשלב זה הוא **שחובת השותפות מחייבת גם מעבר לשטח שסוכם**.

3) וכן בגינה

הקושיה השלישית על שיטת גודא היא מהסיפא של המשנה, המחייבת¹⁷ בניית כותל לפרטיות בגינה. הגמרא בתירוצה מבחינה בין היזק ראייה בחצר - היזק קל, ואין כופים בגינו, לבין היזק ראייה בגינה - היזק חמור, וכופים בגינו. על זה מקשה הגמרא: "והא וכן קתני!" ומתרת: "אגויל וגזית". יוצא שלמרות השוני המהותי שבין חצר לגינה הדין של גויל וגזית שווה בשתייהן.

מה אפשר ללמוד מכאן על שיטת "גודא"?

הפגיעה בפרטיות קלה יותר כשמדובר בחצר, ולכן אין כופים על בניית כותל. אבל אם השותפים רוצים לבנות מחיצה, כופים אותם לבנות **כותל גדול ורחב** של גויל ושל גזית כפי שנוהגים בהיזק ראייה בגינה. ההשוואה שעושה הגמרא בין גינה לחצר מדגישה את החומרה שבחובת השותפות בחצר מרגע שהשותפים הסכימו ביניהם. ההסכמה על חצר, ולו הקטנה ביותר, משווה אותה לגינה, "החמורה", והיא מחייבת בניית כותל מגויל ורחב שישה טפחים - וזו דרישה מחמירה ביותר.

17. מדברי המשנה בגינה מוכח שמחייבים גם בלי הסכמה הדדית, "במקום שנהגו לגדור [בגינה] - מחייבים אותו!".

שוב אנו עדים לתופעה שפגשנו בשני המקורות הראשונים, ההסכמה הראשונית הבסיסית מחייבת הרבה מעבר למה שסוכם בתחילה. לסיכום, בשלב זה אנו למדים שחובת השותפות מחייבת מעבר לאיכות הכותל שסוכמה.

4) כותל חצר שנפל

הקושיה הבאה על שיטת גודא לקוחה מהמשנה להלן בדף ה עמוד א:

הגמרא מקשה כך:

"תא שמע: כותל חצר שנפל - מחייבין אותו לבנות עד ד' אמות!"

ומתרצת:

"נפל שאני".

לפי תשובת הגמרא, דווקא במקרה של כותל חצר שנפל כופים את השכנים לבנות כותל שגובהו ד' אמות. רש"י מסביר שהחובה שמחייבים אותם לבנות את הכותל לאחר שנפל היא רק מכוח ההסכם הראשוני, אבל מלכתחילה אין כופים אותם לבנות כותל, משום שהיזק ראייה לאו שמיה היזק. בשלב זה הגמרא עוברת לעיסוק בשיטה של היזק ראייה שמיה היזק, והיא מסבירה את הרישא ואת הסיפא של המשנה לפי שיטה זו.

הגמרא מקשה:

"ודקארי לה מאי קארי לה?"

כלומר ברור שהחיוב לבנות בגובה של ד' אמות את הכותל שנפל נובע מן ההסכם המקורי. הרי מוכח שאילו לא היה כותל מלכתחילה, אין כופים את השכנים לבנות כותל משום היזק ראייה. ומכאן מוקשית הקושיה על שיטת היזק ראייה שמיה היזק!

הגמרא מתרצת כך:

"סיפא איצטריכא ליה: מד' אמות ולמעלה - אין מחייבין אותו."

אכן לפי שיטת היזק ראייה שמיה היזק, מלכתחילה כופים את השכן לבנות כותל עד ד' אמות, וזאת מחמת היזק ראייה. המשנה בחרה לדבר על כותל שנפל רק כדי להדגיש את הפטור בסיפא. אם הכותל המקורי היה גבוה מ- ד' אמות ונפל, אין מחייבים אותו לבנות מעל ד' אמות. כלומר במקרה כזה ההסכם המקורי אינו מחייב. ולפיכך החובה לבנות כותל שגובהו עד ד' אמות לאחר שנפל - גם היא נובעת מכוח היזק ראייה בלבד ואינה נובעת מן ההסכם המקורי.

מה אפשר ללמוד מזה לשיטת היזק ראייה לאו שמיה היזק?
 לכאורה לפי שיטת היזק ראייה לאו שמיה היזק, הסיפא של המשנה סותרת את הרישא! כפי שראינו בדין של הרישא, ההסכם הראשוני לבנות כותל תקף לתמיד, ולכן מחייבים לבנות את הכותל מחדש גם לאחר נפילתו. אולם לפי הסיפא אם הכותל שנפל היה גבוה מ- ד' אמות, אין מחייבים לבנות מחדש כותל הגבוה מ- ד' אמות. הרי אם הכותל המקורי היה גבוה מ- ד' אמות, אפשר להסיק כי השכנים הסכימו ביניהם על הגובה הזה. אם כן, מדוע מחייבים את השכנים לבנות כותל חדש נמוך ממה שהסכימו מלכתחילה? מדוע ההסכם על כותל גבוה מ- ד' אמות אינו תקף לתמיד, כפי שראינו בהסכם על כותל שגובהו עד ד' אמות?
 נתרץ כך:

הסיפא מלמד כי הסכמה על בנייה שאינה תורמת לפרטיות (כלומר בנייה של כותל שגובהו למעלה מ- ד' אמות) תקפה רק לכותל שהוסכם עליו, ולכן אינה מחייבת את הבנייה מחדש. הרישא מלמד שההסכמה על בנייה משום היזק ראייה (עד ד' אמות) שהיא בנייה ערכית, תקפה לעולם, ולכן היא מחייבת גם את הבנייה מחדש.

לאמיתו של דבר, בין ברישא ובין בסיפא ההסכם הוסכם על בניית הכותל הראשון בלבד. אין אזכור לכך שהצדדים הסכימו לבנות כותל שיעמוד לנצח ולהתחייב לבנות כותל חדש אם ייפול הכותל הראשון! אולם מרגע שהסכימו לבנות כותל עד ד' אמות משום הגנה על הפרטיות, חובת השותפות "נכנסת לפעולה" ומחייבת אותם גם מעבר להסכם - לחיות בפרטיות לתמיד. לאחר נפילת הכותל חובת השותפות היא המחייבת בנייה מחודשת ולא רצונם המשותף. מכאן גם יוצא שההסכמה המקורית לבנות כותל גבוה מ- ד' אמות אינה מחייבת את השכנים בבנייה מחודשת של כותל זהה. הסיבה היא שבנייה כזאת מלכתחילה לא נעשתה בהנחיית הערך הקשור בשכנות טובה, ולכן כאן אין חובת השותפות "נכנסת לפעולה" ואינה מחייבת בנייה מחודשת של כותל הגבוה מ- ד' אמות.

לסיכום, בשלב זה אנו למדים שחובת השותפות מחייבת מעבר לזמן שסוכם.

ארבעת המקורות הראשונים - סיכום

המסר הכללי העולה מתוך העיון בארבעת המקורות הראשונים שלמדנו הוא שגם למאן דאמר "היזק ראייה לאו שמיה היזק", חובת השותפות והשכנות הטובה נוכחת. בחצר - חובה זאת היא "רדומה". כל עוד מסרב היחיד להשתתף בבנייה המשותפת של הכותל, כוחה של הבעלות הפרטית על רכושו גובר על חובת השותפות המבקשת לבנות כותל משום היזק

ראייה, ופותר אותו מהחובה להשתתף בבניית הכותל. אולם אם יש רצון **משותף** לבנות מחיצה לשם הפרטיות, חובת השותפות "מתעוררת" ומחייבת גם מעבר להסכם שהסכימו ביניהם.

במילים אחרות: שיטת **היזק ראייה לאו שמיה היזק** היא שיטה המורכבת משתי התפיסות היסודיות של שכנות. בלי הסכמה הדדית השכנים הם יחידים נפרדים, ואין להם מחויבות הדדית לפרטיות, וזאת מכוח המודל של "מחיצת הכרם". אולם אם הסכימו ביניהם להשתתף בבנייה לשם פרטיות, אזי הם "שכונה" המחויבת בשלום השכנות, וזאת מכוח המושג "מחצת העדה".

ארבעת המקורות מציגים ארבע אפשרויות שבהן חובת השותפות מחייבת את השותפים חיובים נוספים על ההסכם הראשוני.
נציג את האפשרויות בטבלה:

המסר	המקור - הקושיה
חובת השותפות וחובת השכנות הטובה מחייבות מעבר לגובה הכותל שסוכם.	1. בונין את הכותל
חובת השותפות וחובת השכנות הטובה מחייבות מעבר לשטח שסוכם.	2. בונין את הכותל באמצע
חובת השותפות וחובת השכנות הטובה מחייבות מעבר לאיכות הכותל שסוכמה.	3. וכן בגינה
חובת השותפות וחובת השכנות הטובה מחייבות מעבר לזמן שסוכם.	4. כותל חצר שנפל

כעת נבחן את ארבעת המקורות האחרונים בסוגיא ואת המסר העולה מתוך מקורות אלו:

5) היזק ראייה של רבים

הגמרא ממשיכה להקשות על שיטת גודא, והפעם מן המשנה שלהלן (ז:):
"תא שמע: כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר; שמע מינה: היזק ראייה שמיה היזק!"

היזקא דרבים שאני."

הגמרא כאן "מכרסמת" כרסום ניכר בשיטת מאן דאמר היזק ראייה לאו שמיה היזק, שהרי גם הוא מודה שכאשר מדובר **בפגיעה חמורה** בפרטיות,

כגון היזק ראייה של הרבים העוברים ומסתכלים לתוך החצר, יש חיוב גמור לבנות מחסום משום היזק ראייה.

החידוש בשלב זה ביחס לשלבים הקודמים:

גם אם כלל אין הסכמה בין השכנים - אם הפרטיות נפגעת פגיעה חמורה, כופים את השכן המסרב לבנות בית שער ודלת לחצר משום היזק ראייה. במקרה זה חובת השותפות נוכחת במלוא עוצמתה, ולכל הדעות "היזק ראייה שמייה היזק".

הבה נבחן את המשך המגמה הזאת בקושיה הבאה בגמרא.

6 חלוקת החצר

הגמרא ממשיכה להקשות על שיטת "גודא" כך:
"ודיחיד לא?"

תא שמע: אין חולקין את החצר עד שיהא בה ד' אמות לזה וד' אמות לזה; הא יש בה כדי לזה וכדי לזה - חולקין, מאי לאו בכותל!"

שאלה על קושיית הגמרא: מדוע מניחה הגמרא שאם כופים על חלוקת החצר, כופים גם על בניית כותל משום היזק ראייה? לכאורה אין להנחה זו שום בסיס בדברי המשנה! המשנה מזכירה את חלוקת החצר בלבד!

תשובה: הגמרא מלמדת באמצעות הקשיית הקושיה שגם החובה לחלוק את החצר נובעת מחובת השכנות הטובה, ומטרתה לדאוג לשלום בין השכנים. בדרישה לחלק את החצר המשותפת לשתי חצרות נפרדות יש משום דרישה לפרטיות, בדומה לדרישה לבנות כותל משום היזק ראייה. השכן הדורש את חלוקת החצר, רוצה להשתמש בחלק שלו בחצר בפרטיות ומעוניין למנוע את הכניסה של שכנו. חובת השכנות הטובה מגבה את דרישתו. לפיכך הגמרא מצפה שחובת החלוקה תגרור אחריה גם את החובה לבנות כותל המבטיח פרטיות גמורה.

אולם, הגמרא נסוגה מהנחה זו ומתרת: "לא, במסיפס בעלמא."

חובת השכנות הטובה מחייבת רק חלוקה של החצר ובניית מסיפס בין שתי החצרות, שנותן מענה לצורך של פרטיות בסיסית בלבד. אין בחובת השכנות הטובה כוח לחייב פרטיות גמורה באמצעות כותל שגובהו ד' אמות. עם זאת חובת השכנות מחייבת כאמור בניית מסיפס, חיוב שלא הוזכר במפורש במשנה. המסיפס כאן הוא גדר הנמוכה מעשרה טפחים, ותפקידו למנוע

את דריסת הרגל של האחד בחצר של שכנו¹⁸. לא זו בלבד ששכן אחד כופה את השני לחלוק את החצר, אלא שהוא גם מחייב אותו לבנות גדר ביניהם. הדרישה לחלוקה מבטאת רצון של השכן לחיות בפרטיות בסיסית בחצר. חז"ל מגבים את הרצון הזה ומחייבים את השותף הן בחלוקת החצר והן בבניית גדר שתבטיח שחצרו של השכן תישאר בשימושו הבלעדי ושהוא לא יכנס אליה.

כל זה נכון גם למאן דאמר "היזק ראייה לאו שמיה היזק!"
יש להבין שני דברים:

א. מדוע מאן דאמר "היזק ראייה לאו שמיה היזק" מודה שיש גם לחלוק את החצר וגם לבנות מסיפס?

ב. מדוע חובת השכנות דורשת בחצר בניית מסיפס משום דריסת רגל ואינה מחייבת גם כותל שגובהו ד' אמות משום היזק ראייה?

תשובה: כניסת השכן בחופשיות לחצר של שותפו מפריעה מאוד לשימוש הרגיל והקבוע של בעל החצר. דריסת הרגל הזאת פוגעת פגיעה חמורה בשימוש הפרטי שלו בחצרו, ומשום כך כופים על החלוקה ועל המסיפס לכל הדעות. לעומת זאת, השימוש הרגיל שעושה אדם בחצר אינו דורש צניעות, ולכן מבחינת היזק ראייה אין כאן פגיעה חמורה. בעל החצר אינו נפגע מכך ששכנו יכול להסתכל בו, ולכן היזק ראייה לאו שמיה היזק, ואין כופים לבנות כותל בחצר.

כמו במקור הקודם, שוב אנו רואים שאם מדובר בפגיעה חמורה בפרטיות, גם מי שסובר ש"היזק ראייה לאו שמיה היזק" מודה שיש למנוע את הפגיעה החמורה. במקרה של חלוקת החצר אין הסכמה בין השכנים, ומכל מקום האחד כופה על השני גם לחלוק את החצר וגם לבנות מסיפס. שיטת גודא שוב מתערערת. אמנם אין מדובר כאן בהיזק ראייה, אבל יסוד החיוב לחלוק ולבנות מסיפס הוא הצורך בפרטיות. חובת השותפות וחובת השכנות הטובה מגבות את הצורך בפרטיות, וגם מי שסובר "היזק ראייה לאו שמיה היזק" מסכים עם כך.

7) היזק ראייה של בית

כאן הגמרא מביאה מפרק שני¹⁹ משנה המחייבת הרחקת כותל מחלון של בית. הברייתא שם מנמקת את חובת ההרחקה משום היזק ראייה.

18. על פי רבנו יונה

19. להלן דף כב.

"תא שמע: החלונות, בין מלמעלה בין מלמטה ובין מכנגדן - ד' אמות; **ותני עלה:**
 מלמעלן - כדי שלא יציץ ויראה, מלמטן - כדי שלא יעמוד ויראה, מכנגדן - כדי
 שלא יאפיל!
 הזיקא דבית שאני."

גם הסובר שהיזק ראייה לאו שמיה היזק מודה שבהיזק ראייה מחצר לחלונות הבית, כופים את בעל הכותל להגביה את כתלו או להנמיכו במרחק ראוי מחלונות הבית. היכולת להציץ לתוך ביתו של השכן פוגעת **פגיעה חמורה** בפרטיותו של בעל הבית, ולכן כופים אותו לגובה מתאים. גם כאן הגמרא "מכרסמת" בשיטת גודא ומחזקת את חובת השותפות.

נשאלת השאלה: מזה התוספת כאן על מה שראינו במקורות הקודמים? כדי להשיב על השאלה נשווה את המקרה שלנו להיזק הרבים. בשתי התופעות מדובר בהיזק ראייה חמור, אולם יש הבדל ביניהן: בהיזק הרבים חומרת הנזק נובעת **מחמת עוצמת פגיעת הפוגע**. הנפגע הוא בעל החצר שאינו יכול לכפות על שותפו בחצר לבנות כותל מחמת היזק ראייה, אבל מול הרבים שראייתם היא תדירה ומרובה- כופה. לעומת זאת, בהיזק ראייה לתוך בית חומרת הנזק נובעת **מחמת עוצמת פגיעות הנפגע**. הפוגע הוא השכן בחצר שאין כופים אותו למנוע את היזק ראייתו בחצר חברו. אבל אם מדובר בראייה לתוך בית, כופים אותו למנוע את ראייתו לתוך הבית כיוון שהצניעות יפה לבית.

נסכם את המקרים:

מקרה	דין	טעם
היזק ראייה מחצר לחצר [משנה בדף ב.]	אין כופים לבנות כותל	היזק ראייה לאו שמיה היזק היזק ראייה של היחיד על חצר אינו נחשב כפגיעה חמורה.
היזק ראייה מרשות הרבים לחצר [משנה בדף ז:]	כופים לבנות בית שער ודלת לחצר	היזק ראייה של הרבים על חצר נחשב כפגיעה חמורה מחמת עוצמת פגיעת הפוגע.
היזק ראייה מחצר לבית [משנה וברייתא בדף כב.]	כופים להרחיק את הכותל	היזק ראייה של היחיד על הבית נחשב כפגיעה חמורה מחמת פגיעות הנפגע.

8) גג הסמוך לחצר

המקור האחרון בסוגיא הוא מימרה אמוראית קדומה מרב נחמן אמר שמואל, המופיעה להלן בפרק שלנו²⁰. וכך הגמרא כותבת:
"תא שמע, דאמר רב נחמן אמר שמואל: גג הסמוך לחצר חבירו - עושין לו מעקה גבוה ד' אמות!"

לכאורה כאן הביאה הגמרא הוכחה חד-משמעית שהיזק ראייה שמיה היזק! בנסיבות הנוכחיות, כשמדובר בגג, הן מצד הפוגע והן מצד הנפגע אין פגיעה חמורה, ובכל זאת כופים את בעל הגג לבנות מעקה גבוה ד' אמות משום היזק ראייה! ועוד: לפי המימרה כפשוטה, היזק הראייה מהגג פחות מהיזק הראייה מן החצר, כיוון שאין משתמשים בגג שימוש קבוע²¹. עם זאת,

20. בדף ו.

21. ומשום כך, הרמב"ם פוסק (הלכות שכנים פרק ג הלכה ו): "גג הסמוך לחצר חבירו עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות, אבל בין גג לגג משאר הגגין אינו זקוק לארבע אמות שאין בני אדם דרין בגגות לפיכך אין בגגות היזק ראייה".

כופים על בעל הגג לבנות מעקה משום היזק ראייה! לכאורה היה אפשר לומר בשלב זה - "שמע מיניה היזק ראייה שמיה היזק!"

ובכל זאת הגמרא מתרצת:

"שאני התם, דאמר ליה בעל החצר לבעל הגג: לדידי קביעה לי תשמישי, לדידך לא קביעה לך תשמישתך, ולא ידענא בהי עידנא סליקא ואתית דאיצטנע מינד".

לדעתנו, תירוצה של הגמרא דחוק. דווקא משום שהפגיעה מן הגג אינה חמורה בעל החצר התרגל להשתמש בחצרו בתדירות גבוהה ובשימוש הדורש צניעות יתרה, ומשום כך הוא רשאי לתבוע מעקה מבעל הגג? אתמהא! וגם אם נניח שהפגיעה מן הגג לחצר חמורה יותר מן הפגיעה מחצר לחצר, עדיין אין היא קרובה לחומרת הפגיעה של המציץ לתוך בית או לחומרת הפגיעה של ראיית הרבים.

לאמתו של דבר, באמצעות מקור זה יכלה הגמרא להוכיח הוכחה ניצחת ש"שמיה היזק"²². ואף על פי כן בחרה הגמרא להשאיר את הדעה של "לאו שמיה היזק" על כנה. את הסיבות לכך ננסה להסביר בסוגיא שלהלן²³.

ארבעת המקורות האחרונים - סיכום

המקורות שהבאנו הראו כרסום ניכר בשיטת לאו שמיה היזק. בכמה מקרים אכן היזק ראייה שמיה היזק! כאשר הפגיעה חמורה, או מצד הפוגע, למשל בראייה מרה"ר לחצר, או מצד הנפגע, למשל בראייה מחצר לתוך בית, לכל הדעות כופים להגן על הפרטיות.

ואפילו מחצר לחצר כופים על החלוקה ועל מניעת דריסת הרגל באמצעות בניית מסיפס.

ההיזק היחיד שאין כופים עליו הוא היזק ראייה מחצר לחצר. למעשה המחלוקת בין גודא לפלוגתא מצטמצמת למקרה אחד בלבד - להיזק ראייה בחצר.

המגמה של סוגייתנו ברורה. סוגיא אזלא* כמו השיטה של שמיה היזק. לשם כך, הגמרא "מכרסמת" בשיטת לאו שמיה היזק ומשאירה אותה כשיטה

22. התוספות (ב: ד"ה שאני התם) מעירים שהיה אפשר להקשות עוד על מאן דאמר "לאו שמיה היזק" מבריייתא מפורשת הנמצאת על יד המימרה של רב נחמן אמר שמואל בדף ו עמוד ב, וזה לשון הבריייתא: "תניא כוותיה דרב חסדא: שתי חצרות זו למעלה מזו, לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה, אלא מסייע מלמטה ובונה". שוב אנו עדים לכך שרצונה של הגמרא להשאיר את השיטה המצומצמת של "לאו שמיה היזק" על כנה כנ"ל.

23. חלק ד'

חלשה ומצומצמת.

נסכם את ארבעת השלבים הללו בטבלה הבאה. שימו לב לסימטריות בתוך המקרים:

המסר	המקור - הקושיא
<ul style="list-style-type: none"> ◆ במקרה של פגיעה חמורה השכנות מחייבת גם בלי שום הסכמה. ◆ היזק ראייה של רבים: מרשות הרבים אל חצר ◆ הפגיעה חמורה משום עוצמת פגיעת הפוגע 	5. בית שער ודלת לחצר
<ul style="list-style-type: none"> ◆ במקרה של פגיעה חמורה השכנות מחייבת גם בלי שום הסכמה. ◆ דריסת רגל מחצר לחצר ◆ דריסת רגל היא פגיעה חמורה 	6. אין חולקין את החצר
<ul style="list-style-type: none"> ◆ במקרה של פגיעה חמורה השכנות מחייבת גם בלי שום הסכמה. ◆ היזק ראייה של יחיד מחצר אל תוך בית ◆ הפגיעה חמורה משום עוצמת פגיעות הנפגע 	7. חלונות
<ul style="list-style-type: none"> ◆ השכנות מחייבת גם בלי שום הסכמה גם אם הפגיעה אינה חמורה כל כך. ◆ היזק ראייה של יחיד מגג אל חצר. ◆ הפגיעה חמורה משום פגיעותו של בעל החצר מול בעל הגג. (כמעט אמרנו שהיזק ראייה מחייב גם בין חצר לחצר). 	8. גג הסמוך לחצר

סיכום

לאור התפתחות הסוגיא ראינו הבלטה ברורה של חובת השותפות. בין למאן דאמר "שמיה היזק" ובין למאן דאמר "לאו שמיה היזק" במקרים רבים חובת השותפות נוכחת ומחייבת. ליתר דיוק, חובת השותפות מופיעה כאן בשתי דרכים ומחייבת אפילו למאן דאמר "לאו שמיה היזק":

1. כאשר השכנים מסכימים ביניהם על הצורך בפרטיות, גם אם מסכימים על חציצה קטנה, חובת השותפות מחייבת את שני הצדדים מעבר למה שסוכם.

2. כאשר קיימת חשש לפגיעה חמורה לשכנות, חובת השותפות מחייבת את שני הצדדים להגן מפני הפגיעה האפשרית.

כאמור, דרך הסוגיא, הגמרא מחזקת מאוד את חובת השותפות ואת התפיסה הערכית של פרשת "מחצת העדה". כמעט בכל מקרה חובת השותפות מחייבת את הפרט לשלם בעבור רווחת הכלל. אולם רק במקרה של משנתינו, בהיזק ראייה מחצר לחצר, הגמרא מחזקת את ערכה של הבעלות

הפרטית שמקורה בברייתא של "מחיצת הכרם". רק באפשרות המצומצמת הזאת התפיסה של 'היזק ראייה לאו שמיה היזק' באה לידי ביטוי ופוטרת את היחיד מחובתו כלפי הכלל.

